

Siedlce, 28 stycznia 2025 r.

dr hab. Arkadiusz Indraszczyk prof. uczelni

Uniwersytet w Siedlcach

Wydział Nauk Społecznych

Instytut Nauk o Polityce i Administracji

e-mail: arkadiusz.indraszczyk@uws.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej magister Patrycji Anny Sieląg pt. „Polskie szkolnictwo wyższe w latach 1989-2005 w kontekście transformacji ustrojowej” napisanej pod kierunkiem naukowym dra hab. Zbigniewa Romka prof. AFiB

Podstawa opracowania recenzji

Podstawą opracowania niniejszej recenzji jest uchwała Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Polityce i Administracji AFiB Vistula nr 2/9.12/2024/RND/NoPiA z 9 grudnia 2024 r. o wyznaczeniu mnie recenzentem rozprawy doktorskiej mgr Patrycji Anny Sieląg pt. „Polskie szkolnictwo wyższe w latach 1989 – 2005 w kontekście transformacji ustrojowej” oraz pismo Przewodniczącego ww. Rady dra hab. Stanisława Stępki prof. AFiB Vistula w sprawie powierzenia mi obowiązków recenzenta ww. rozprawy doktorskiej, zgodne z ww. uchwałą, jak również z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017, poz. 1789 ze zmianami) oraz z ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2018, poz. 1669).

Ocena wyboru tematu pracy

Tematem badań w przedłożonej do oceny dysertacji jest ewolucja systemu szkolnictwa wyższego w Polsce badanego w kontekście trwającej od 1989 r. transformacji ustrojowej państwa polskiego. Tak zakreślony temat mieści się w obszarze badań dyscypliny naukowej nauki o polityce i administracji, choćby ze względu, iż system szkolnictwa wyższego jest wypadkową polityki oświatowej i naukowej państwa, kreowanej przez organa władzy i realizowanej przez odpowiednie instytucje państwowe, w tym m.in. uczelnie wyższe. Wybór tematu z formalnego punktu widzenia jest więc zasadny.

Ocena struktury rozprawy

Przedstawiona praca doktorska została przygotowana w układzie tematycznym, właściwie dobranym do przedstawienia badanej problematyki. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów tematycznych, zakończenia, bibliografii, spisu tabel. Dysertacja liczy 287 stron, z czego 26 stron zajmuje zestawienie bibliograficzne. Tytuł rozprawy został sporządzony poprawnie, wyraźnie informując o treści rozprawy. We wstępie autorka dobrze

przedstawiła przyczyny podjęcia badań oraz zakreszenie ram czasowych badanych procesów. Kolejność następujących po sobie rozdziałów, ich wewnętrznych podziałów i wątków tematycznych została ułożona logicznie i zgodnie z zakreślonym tematem.

Ocena metodologii badań oraz podstawy źródłowej

Założenia metodologiczne zostały przedstawione przez autorkę we wstępie. Główny cel badawczy został określony następująco: „w jakim stopniu transformacja szkolnictwa wyższego na tle transformacji ustrojowej po 1989 roku przebiegała w sposób analogiczny” (s. 6). Jako hipotezę odpowiadającą na ten cel główny autorka zaproponowała stwierdzenie, iż „transformacja szkolnictwa wyższego była nieodłącznym elementem transformacji ustrojowej, budującej nowy system państwa” (s. 6). Kolejne cele badań autorka przedstawiła na stronie siódmej, a były nimi:

- ustalenie, jakie role w kontekście szkolnictwa wyższego odgrywali poszczególni aktorzy polityczni, a z drugiej strony – jaką funkcję pełniło środowisko akademickie;
- w jakim stopniu społeczność akademicka była homogeniczna w swoich działaniach i czy ich wpływ na poszczególne reformy był znaczący;
- ustalenie, czy udział w procesie reform w obszarze szkolnictwa był większy – polityków czy środowiska akademickiego;
- w jakim stopniu klasa polityczna w Polsce była zaangażowana i zainteresowana działaniami reformującymi obszar szkolnictwa wyższego;
- sprawdzenie, jak istotne było przystąpienie Polski do Procesu Bolońskiego w 1999 roku i jakie niosło to za sobą konsekwencje;
- ustalenie wpływu regulacji europejskich na polski system kształcenia wyższego.

Do tak określonych celów badawczych autorka nie podała już hipotez. Nie jest to błędem, gdyż nie zawsze trzeba formułować hipotezy. Postawione przez doktorantkę cele badawcze należy uznać za dobrze sformułowane. Szkoda, że autorka nie podjęła również badań w zakresie efektów ewolucji systemu szkolnictwa wyższego w postaci zmian w liczbie wykształconych osób z wykształceniem wyższym i ich wpływu na rynek pracy.

Proces badawczy autorka przeprowadziła za pomocą następujących metod historycznej, instytucjonalno-prawnej, decyzyjnej, analizy systemowej, wyjaśniając do analizy których wydarzeń i zjawisk je wykorzystywała (s. 10-13).

Prace badawcze autorka przeprowadziła na solidnej podstawie źródłowej, na którą składają się akty prawne, opracowania naukowe, analizy statystyczne i materiały prasowe. Choć autorka mogła szerzej skorzystać z materiałów prasowych, omawiających wprowadzane zmiany do systemu szkolnictwa wyższego, to należy jednak uznać, iż zgromadzone przez autorkę źródła są wystarczające do prawidłowego przeprowadzenia procesu badawczego.

Podsumowując tę część oceny metodologii zastosowanej w procesie badawczym uznaję ją za dobrze dobraną i wystarczającą do rzetelnego zbadania problemu.

Ocena merytoryczna pracy

W rozdziale pierwszym (w pierwszej części) doktorantka przedstawiła dylematy teoretyczne badań nad transformacją ustrojową i systemową, dotyczące zarówno definiowania transformacji, jak i umiejscowienia jej w czasie. Autorka wykazała się dużą znajomością teorii i stanowisk w tym zakresie. Trochę brakuje jednakże wyraźnego stanowiska samej autorki, zarówno co do definiowania, jak i umieszczenia transformacji w czasie.

W drugiej części rozdziału pierwszego (drugi podrozdział) doktorantka przedstawiła zarys historii szkolnictwa wyższego w Polsce od 1918 do 1989 r. Autorka dobrze pokazała najważniejsze zmiany w systemie szkolnictwa wyższego, pokazując nieustanną walkę środowisk akademickich z władzą, już od reform za rządów sanacji w latach trzydziestych XX wieku, o wolność akademicką, w tym w szczególności o autonomię wyboru władz uczelni i kształtowania jej polityki.

Rozdział drugi rozprawy doktorantka poświęciła omówieniu dyskusji nad stanem i potrzebami reform szkolnictwa wyższego, jaka toczyła się podczas obrad Okrągłego Stołu. Autorka dobrze przedstawiła przebieg rozmów, uwypukliła najważniejsze stanowiska stron, w szczególności rozbieżności. Trochę brakuje mi w tym rozdziale wymienienia wszystkich uczestników Podzespołu ds. Nauki, Oświaty i Postępu Technicznego. Szkoda, iż autorka też nie zdecydowała się na pokazanie zapisu ustaleń omawianego podstolika. Pomimo tych uwag, uważam, że doktorantka dobrze pokazała jak przebiegała dyskusja, jakie były stanowiska i co udało się ustalić a co pozostało rozbieżnością.

W rozdziale trzecim autorka przedstawiła Reformy polskiego szkolnictwa wyższego w latach 1990-1999. W pierwszych trzech podrozdziałach na stronach 113-146 doktorantka pokazała proces debaty nad ustawą o szkolnictwie wyższym, która została przyjęta przez Sejm 12 września 1990 r. i na długie lata stała się jednym z głównych aktów prawnych regulujących system szkolnictwa wyższego w Polsce. Autorka słusznie zauważyła, iż debata ta była wprost kontynuacją debaty prowadzonej przy Okrągłym Stole. Autorka dobrze pokazała główne stanowiska w debacie prezentowane przez stronę rządową w postaci ministra Henryka Samsonowicza oraz przez inne kluby parlamentarne i przedstawicieli środowisk akademickich. Poruszone zostały wszystkie najważniejsze sfery funkcjonowania uczelni wyższych – autonomia, organizacja, finansowanie, rozwój kariery zawodowej pracowników naukowych, pozycja studentów na uczelni. Ta część pracy zawiera niestety dwa mankamenty. Po pierwsze autorka nie podała źródeł przytaczanych stanowisk, tylko ogólnie na początku rozdziału w przypisie 182 informując, iż „w niniejszym rozdziale

dokonano analizy przedmiotu badań m.in. na stenogramach z posiedzeń Sejm X kadencji PRL" (s. 113). To zbyt ogólne podanie źródła, należało w mojej ocenie każdą wypowiedź i każde przytaczane stanowisko poprzeć przypisem źródłowym. Kolejny mankament to brak streszczenia ministerialnego (rządowego) projektu ustawy, wskazania źródła, na podstawie którego autorka analizowała projekt. Nie ma też informacji, czy był to jedyny projekt ustawy, czy też może inni posłowie, kluby lub inne podmioty zaproponowały własne projekty. Takie stwierdzenie wydaje się dość istotne z punktu widzenia jednego z przyjętych pytań badawczych – o rolę polityków i akademików w kształtowaniu systemu szkolnictwa wyższego. I wreszcie, po dobrze przedstawionej debacie, brakuje w pracy streszczenia przyjętej ustawy. A w podrozdziale 4 tegoż rozdziału doktorantka przechodzi od razu do oceny wpływu ustawy na uczelnie, co samo w sobie również zostało poprawnie przedstawione.

W ostatnim podrozdziale – piątym, autorka zajęła się problemem dalszych zmian w systemie. Poruszone zostały – kwestia szkolnictwa wyższego w Konstytucji RP z 1997 r., utworzenie i rola Państwowej Komisji Akredytacyjnej – czyli kwestia dbałości o jakość kształcenia i nauki, oraz rozwój szkolnictwa niepublicznego. Doktorantka dobrze pokazała najważniejsze regulacje w tym zakresie oraz stanowiska środowiska akademickiego i politycznego. Trochę brakuje silnego stanowiska samej autorki pokazującej skutki wprowadzonych zmian w systemie szkolnictwa wyższego. Choć oczywiście takie zdania autorka przedstawiła, głównie zgadzając się z niektórymi przytaczanymi wnioskami i poglądami przedstawicieli środowisk akademickich. M.in. w zakresie roli szkolnictwa niepublicznego, które owszem przyczyniło się do wzrostu liczby studentów i dogonienia pod tym względem państw wysoko rozwiniętych, ale też z drugiej strony do obniżenia poziomu badań naukowych oraz zwiększania się grup wykształconych nie mogących znaleźć pracy na bardzo trudnym rynku pracy całej dekad lat 90. XX wieku. Słusznie też autorka wskazuje, że nie było to winą wyłącznie uczelni wyższych publicznych i niepublicznych, ale wynikało to z problemów transformacji ustrojowej gospodarki i niedostatecznych zasobów finansowych skarbu państwa.

W rozdziale czwartym doktorantka przedstawiła zarys kształtowania się tzw. Procesu Bolońskiego oraz jego implementację w Polsce do 2005 r. Należy przyznać, że autorka prawidłowo pokazała najważniejsze etapy i założenia tworzonego nowego systemu szkolnictwa wyższego w Unii Europejskiej. Dobrze też zostały ukazane problemy, jakie zaistniały w środowisku akademickim w związku z zrozumieniem idei i założeń oraz zastosowaniem trójstopniowego kształcenia wyższego w Polsce.

W Zakończeniu autorka przedstawiła wnioski wynikające z przeprowadzonego procesu badawczego. Słusznie doktorantka stwierdziła, iż proces transformacji szkolnictwa wyższego przebiegał w dwóch etapach, z wyraźnym podziałem na pierwszy etap krajowy, i drugi tzw. europejski związany z przystąpieniem Polski do Procesu Bolońskiego i

implementowaniem europejskich standardów w tym zakresie do systemu szkolnictwa wyższego w Polsce. Dobrze też autorka wykazała, iż transformacja systemu szkolnictwa wyższego była nieodłączną częścią całej transformacji ustrojowej i przebiegała w oparciu o te same główne wartości wprowadzane do systemu – m.in. wolny rynek, indywidualizm, wolność badań naukowych, zapewnienie równych szans startu obywatelom. Także słuszne jest stwierdzenie doktorantki, iż reformy systemu zawierały wiele wad, i pomimo ich dość szybkiego wykazywania, władze państwa dość wolno reagowały z procesami naprawczymi. Uważam także, iż autorka słusznie uznała, że stroną bardziej zainteresowaną modernizacją systemu szkolnictwa wyższego było samo środowisko akademickie, a w mniejszym stopniu środowisko polityków. Niestety także słuszne jest końcowe stwierdzenie doktorantki, iż większość wyzwań w obszarze systemu szkolnictwa wyższego, które zaistniały w omawianym w pracy okresie, nadal pozostaje aktualnych i czeka na właściwe rozwiązania.

Ocena formalnej/technicznej strony rozprawy

Praca została napisana poprawnym, naukowym i zrozumiałym językiem. Doktorantka zastosowała przypisy bibliograficzne i rzeczowe, prawidłowo sporządzając opisy bibliograficzne i stosując skróty przypisów. W pracy rzadko występują tzw. literówki, co należy podkreślić, bowiem świadczy to o uważnym czytaniu pracy przez doktorantkę co niestety, nie jest normą w ostatnich latach. Autorka rzadko używa tabel i form graficznych do przedstawienia danych statystycznych, których nie było dużo przywoływanych. Tym bardziej rzuca się w oczy mankament w postaci niezastosowania koloru w przedstawieniu stopnia realizacji postulatów Procesu Bolońskiego w tabeli nr 4 na stronie 232, tym bardziej, że na stronie 234 w objaśnieniu tabeli autorka podaje legendę odnoszącą się do kolorów. Zapewne to błąd techniczny (zapomnienie przy drukowaniu pracy, gdyż zapewne w edytorze tekstowym tabela zawiera kolory), jednakże powodujący duże utrudnienie w odczytaniu danych w tabeli.

Pytania do doktorantki

Zgadzając się z wyżej przytoczonym ostatnim stwierdzeniem doktorantki w pracy, chciałbym aby doktorantka przedstawiła podczas obrony pracy doktorskiej swoje stanowisko w następujących kwestiach:

- czy rozwój szkolnictwa niepublicznego (prywatnego) wpłynął pozytywnie na sektor szkolnictwa wyższego w Polsce czy raczej negatywnie?
- czy jest szansa na przywrócenie pierwotnego celu i formy studiów w ramach Procesu Bolońskiego, i jak można by tego dokonać?
- czy kryzys demograficzny kandydatów na studia może być pozytywnym czy negatywnym czynnikiem rozwoju systemu szkolnictwa wyższego?

Konkluzja

Dysertację doktorską Pani magister Patrycji Sieląg pt. „Polskie szkolnictwo wyższe w latach 1989-2005 w kontekście transformacji ustrojowej” oceniam jako dzieło wartościowe i oryginalne, w którym doktorantka przedstawiła rozwiązanie problemu naukowego w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Doktorantka wykazała się umiejętnością stawiania pytań badawczych, organizacji procesu badań, doboru metod badawczych, wiedzą w opisywanym obszarze.

Uważam, że rozprawa doktorantki Patrycji Sieląg odpowiada wymogom określonym w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017, poz. 1789 ze zmianami) oraz z Ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1669). Wnioskuje o przyjęcie przedłożonej rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania awansowego na stopień naukowy doktora.

Aleksander Siedniewski